

تالار هنر کهن:

دوران نوسنگی (نئولیتیک) دوره ای از عصر سنگ است که با توجه به تحولاتی که در صنایع و روش زندگی انسان صورت گرفته، از آن به عنوان دوران انقلاب نوسنگی نیز یاد می‌کنند. دوران نوسنگی را عصر شروع کشاورزی و اهلی کردن دام دانسته‌اند. در این دوران وضعیت آب و هوایی بهبود چشمگیری می‌یابد. قرارگاه‌های کوچک انسان در میان نوسنگی توسعه می‌یابد و همراه با گسترش کشاورزی و اهلی شدن حیوانات، تبدیل به سکونت‌گاه‌هایی می‌شود که می‌توان نام آن‌ها را خانه و روستا نهاد.

دوران نوسنگی در ایران را می‌توان به چند دوره‌ی کوتاه‌تر تقسیم کرد. آنچه رایج است، تقسیم این دوران به دو دوره "نوسنگی قبل از تولید سفال" و "نوسنگی توام با تولید سفال" است.

در این دوره، سفال‌های تولید شده در ابتدا ضخیم، کم پخت، ناصاف، نرم و شکننده، دارای رنگ قهوه‌ای و بدون نقش است. به مرور زمان در اواسط هزاره ششم قبل از میلاد نقوشی بر سفال‌ها ظاهر می‌شود. این نقوش به فراخور موقعیت و محل تولید تنوع پیدا می‌کنند. نقوش سفال‌ها منعکس کننده اندیشه‌ها، تفکرات و خلاقیت‌های ذهنی انسان به طور مستمر در طول تاریخ زندگی بشر است. با تولید تولید سفال در عصر نوسنگی بوم نقاشی جدیدی به دست انسان‌های آن عصر افتاد تا هنرمند به جای نقش‌اندازی بر دیوار و پیکر سترگ غار در هر فرصت، در گوشه دنج خود سفالینه‌ها را با نقش و رنگ بیاراید. قدیمی‌ترین آثار این دوره در ایران مربوط به مکان باستانی تپه گنج دره، سراب و آسیاب در نزدیکی کرمانشاه و علی‌کش در ایلام است. سفال‌ها در این دوران با نقشمایه‌های هندسی، حیوانات به شیوه خطی و اشکال گیاهی ساده تزئین شده‌اند.

آشنایی انسان با مس به حدود ۳۰۰۰ ق.م تا حدود ۴۵۰۰ ق.م باز می‌گردد. در این دوره انسان با مس و نحوه شکل دادن آن و ساخت ابزار مسی آشنا می‌شود. ابزاری که نشان دهنده پیشرفت بشر است. در واقع ساخت ابزار مسی پیشرفت فرهنگی بشر در این دوره را نیز نمایندگی می‌کند. دوره‌ای که استفاده از نخستین ابزار فلزی در کنار ابزار سنگی متداول شد، به همین علت این دوره را مس سنگی یا "کالکولتیک" نیز نام نهاده‌اند. این دوره دارای شاخص‌هایی چون شهرسازی، معماری، اختراع چرخ سفالگری، بکارگیری ابزار مسی و اختراع خط است. سفال در این دوره بسیار خوب پخته شده و استحکام خوبی دارد و استفاده از چرخ سفالگری در بسیاری مناطق باعث رواج سفال‌هایی با کیفیت بهتر شد. تنوع نقش در دوره مس سنگی قابل توجه است و نقوش انسانی، حیوانی، گیاهی و نمادین در حالت‌ها و سبک‌های مختلف بر سفال‌ها و ابزار مسی نقش بسته است. مهمترین محوطه‌های مس سنگی ایران، تل باکون، مروشدت فارس، تپه حصار امغان، تپه سیلک کاشان، محوطه‌های خوزستان مانند شوش، تل ابلیس، تپه یحیی کرمان و تپه گودین کنگاور هستند.

فناوری ساخت اشیاء دو فلزی در عصر آهن II

ساخت و به‌کارگیری اشیاء ترکیبی (آهن و مفرغ) تغییری شگرفت در تاریخ فرهنگ و تکنولوژی ایران در عصر آهن ۲ (۱۲۰۰ - ۸۰۰ ق.م) پدید آورد. حوزه فرهنگی زاگرس مرکزی و لرستان در این زمینه پیشرو بود چنانکه می‌توان تنوع بی‌نظیری در آثار فلزی از جمله ادوات رزم با تزئینات نمادین از این حوزه را مشاهده کرد. در میان انواع رزم‌افزارهای عصر آهن ایران، شمشیرهایی با دو سر انسانی بر قُبه مدور و شیر خفته بر دسته، تجلی نمادسازی برای بیان معانی و پیوستگی تصور و تصاویر ذهنی و حسی است. به نظر، نقش صورتک انسانی نشان از مقام مذهبی، هویت قومی یا تلفیق آن دو دارد و شیر خفته، نگهبان نمادین قصرها، پرستشگاه‌ها، آرامگاه‌ها و دورکننده شر و بدی است. در این‌گونه اشیاء تیغه‌ها و یا میله‌ها غالباً از آهن ساخته و دسته یا قسمت‌های تزئینی از مفرغ روی قسمت آهنی ریخته‌گری می‌شد. از این نظر سازندگان اشیاء دوفلزی که هم تزئینات اشیای مفرغی (به دلیل سهولت در ریخته‌گری) و هم استحکام و برندگی آهن را توأمان در نظر داشتند، با ابتکار در ساخت این اشیاء به هدف خود دست می‌یافتند.

تمدن عیلام

نقطه آغازین عصر مفرغ را زمانی می‌دانند که انسان به روش آمیختن دو فلز مس و قلع پی برد. عصر مفرغ در ایران از ۱۵۰۰ ق.م تا ۳۰۰۰ ق.م را در بر می‌گیرد و این دوره‌ای است که تمدن‌های فاخری شکل گرفت و با آثار برجسته هنری با مفرغ ساخته شد. در این میان تمدن عیلامی یکی از شاخص‌ترین‌ها بوده است. عیلامیان از هزاره چهارم تا هزاره نخست ق.م بر بخش بزرگی از مناطق جنوب و غرب ایران فرمانروایی کردند. عیلام باستان، سرزمین‌های خوزستان، فارس، عیلام و بخش‌هایی از استان‌های بوشهر، کرمان، لرستان و کردستان را شامل می‌شد و آنان از طریق دریا و شهرسوخته در سیستان یا تمدن رود سند در ارتباط بودند. در زندگی انسان عیلامی، دین بر همه چیز سیطره داشت. آنها در برخی از ویژگی‌ها با آداب دینی همسایگان بین‌النهرینی خود پیوند داشتند. جامعه ایلامی، مادرسالار بود و احترام و تقدسی که بر زنانگی قائل بودند را به‌خوبی می‌توان در آثار به جای مانده از آن دوره مشاهده کرد.

مفرغ‌های لرستان

یکی از شاخص‌های عصر مفرغ جهان، آثار یافت شده از لرستان ایران است. اشیای مفرغی یافت شده از لرستان، عیلام و کرمانشاه به مفرغ لرستان مشهور هستند. آثار مفرغی لرستان با تکنیک بالا، فرم متناسب و طرح زیبا از برجسته‌ترین آثار مفرغی ایران باستان محسوب می‌شوند. تولید مفرغ‌های لرستان در یک گستره زمانی طولانی از حدود هزاره سوم قبل از میلاد تا حدود قرن هفتم ق.م را شامل می‌شود. مفرغ‌های لرستان از نظر ظاهری و مفهومی از هنر ایلامی تاثیر گرفته است. مفرغ‌های لرستان بیشتر شامل نمادهایی به شکل ترکیب انسان، حیوان، افسار اسب، افسار حیوانات دیگر به شکل مخلوقات طبیعی یا تخیلی، سنجاق‌ها، دشنه‌ها، دسته چاقو تیزکن و گردنبند است. از اسلحه‌ها می‌توان به شمشیر، دشنه، تبر، نیزه، تیردان و گرز اشاره کرد